

наслідком ґендерного стереотипу про те, що чоловік у соціумі є більш цінним, розумнішим, впливовішим за жінку.

Сам факт використання вербального насилля у мовленні і, особливо, факт поблажливого ставлення до нього, є ознакою психологічно нездорового суспільства. Ми хочемо наголосити, що до проявів вербального насилля слід бути такими ж пильними, як і до фізичного насилля. Не вважати його безпечним, не шкідливим. Згадаймо непоодинокі самогубства, які вчинили підлітки не в змозі протидіяти психологічному насиллю. Цькування відбувалось на очах у вчителів, а вони вважали, що нічого суттєвого не відбувається. І, навіть, якщо не було самогубства, то у жертви вербального насилля є скаліченою душа. Така людина перестає бути вільним творцем себе і свого життєвого простору і перетворюється на маріонетку в руках обставин. Зважаючи на означену небезпеку, вважаємо за доцільне створення критеріального ряду за допомогою якого стане можливим викрити наявність вербального насилля у міжособистісній взаємодії і вчасно реагувати на агресію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. — СПб. : Питер, 1998. — 336 с.
2. Козубовська І. В. Рання профілактика протиправної поведінки неповнолітніх (психолого-педагогічний аспект) / І. В. Козубовська. — Ужгород, 1996. — 256 с.
3. Носенко Э. Л. Эмоциональное состояние и речь / Э. Л. Носенко. — К. : Вища школа, 1981. — 195 с.
4. Широкоградюк Л. Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція / Л. Широкоградюк. — К. : Шкільний світ, 2009. — 128 с.

Марія Шнак,

кандидатка педагогічних наук,
доцент кафедри практичної психології
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ – ЗАПОРУКА УСПІШНОСТІ СПІЛКУВАННЯ ТА МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Зі вступом дитини до школи розширюється коло її соціальної взаємодії з оточуючими людьми. В учнів/учениць відповідно зростає потреба в умінні ефективно спілкуватися з однолітками, успішно налагоджувати емоційний контакт з учителями в процесі навчальної діяльності. Для цього принципово важливим є розвиток у молодших школярів/школярок емоційного інтелекту, який забезпечує здатність дитини розуміти та управляти емоціями, як власними, так й інших людей, відтак сприяє успішності міжособистісної взаємодії. Ось чому саме

емоційний інтелект сучасне наукове співтовариство розглядає як значущий фактор підвищення психологічної культури особистості та суспільства загалом [1], що забезпечує прояв емпатії, співпереживання, співчуття до інших людей [3], здатність до лідерства та ефективного керівництва [2].

З огляду на зазначене, одним із завдань нашого наукового дослідження було визначення рівня розвитку емоційного інтелекту, його критеріїв та показників у дітей молодшого шкільного віку. З цією метою ми використали опитувальник «Емін» Д. Люсіна [4]. У дослідженні взяли участь учні/учениці четвертих класів початкової школи.

За результатами аналізу інтегрального показника загального рівня емоційного інтелекту, що був отриманий за допомогою цього опитувальника, виявлено, що лише 11,1% учнівства мають високий рівень розвитку емоційного інтелекту. Вони характеризуються здатністю розпізнавати та розуміти як власні емоції, так і емоції інших людей, вербалізувати їх, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки стосовно прояву переживань, контролювати емоції, стримувати чи виявляти їх адекватно до ситуацій та соціокультурних норм. Ці учні/учениці вирізняються емоційною стійкістю та емоційною креативністю. У процесі міжособистісної взаємодії вони проявляють емпатійність, здатність легко і швидко встановлювати емоційний контакт і вести конструктивний діалог з оточуючими. Їм властиве позитивне ставлення до себе, інших людей та навколишнього світу загалом. Саме діти з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту найбільше здатні до лідерства та успішно налагоджують взаємини з оточуючими [2].

У третини досліджуваних (34,9%) виявлено середній рівень розвитку емоційного інтелекту. Вони здатні розпізнавати та оцінювати власні емоції та емоції інших, хоча інколи допускають при цьому помилки, можуть визначати причини їх виникнення, пояснювати їхнє значення, але не завжди стримують власні емоції, не можуть управляти емоціями інших, не проявляють емоційну гнучкість у стосунках з іншими.

Більша половина молодших школярів/школярок (54%) мають низький рівень розвитку емоційного інтелекту. Ці учні/учениці характеризуються тим, що не до кінця усвідомлюють значущість емоцій у житті людини, дуже часто не можуть правильно ідентифікувати емоції, не розуміють причини їх виникнення, тому проявляють неадекватну реакцію на прояви емоцій іншими. Вони нездатні контролювати власні емоції, особливо прояв негативних, що утруднює процес міжособистісної взаємодії. Учні/учениці з низьким емоційним інтелектом більш тривожні, замкнуті, відтак їм важче встановити емоційний контакт з іншими людьми, вони відчують емоційні бар'єри у спілкуванні з оточуючими.

У результаті проведення емпіричного дослідження нами також було виявлено статеві відмінності у розвитку емоційного інтелекту, що підтверджено за допомогою t-критерію Стьюдента. Встановлено, що в цілому рівень розвитку емоційного інтелекту в дівчат вищий, ніж у

хлопців ($t=2,15$ при $p<0,05$). Очевидно, що більш високий рівень емоційного інтелекту в дівчат зумовлений тим, що вони краще розуміють власні емоції, розпізнають та розуміють емоції інших людей ($t=2,62$ при $p<0,01$), а також більше проявляють емпатійність у процесі спілкування та соціальної взаємодії порівно з хлопцями ($t=2,23$ при $p<0,05$). Відтак, у дівчаток міжособистісний емоційний інтелект розвинутий краще, ніж у хлопців ($t=2,14$ при $p<0,05$). Однак більш високий рівень емоційної саморегуляції ($t=2,75$ при $p<0,01$) та контролю експресії наявний у хлопців ($t=1,83$ при $p<0,05$). Таким чином, отримані результати відповідають уже відомим у ґендерній психології фактам про високий рівень експресивності у жінок та емоційну стриманість у чоловіків (Є. Ільїн). Ми вважаємо, що статеві відмінності у розвитку емоційного інтелекту пов'язані з соціальними ролями, моральними нормами та ґендерними особливостями виховання, які склалися у суспільстві.

Отже, на основі отриманих результатів експериментального дослідження, можемо констатувати залежність успішності спілкування та міжособистісної взаємодії молодших школярів/школярок від рівня розвитку у них емоційного інтелекту. Відтак принципово важливим є цілеспрямований розвиток емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку та дослідження ґендерних відмінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева И. Эмоциональный интеллект: исследования феномена / И. Андреева // Вопросы психологии. – 2006. – №3. – С. 79–85.
2. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман, Р. Бояцис, Э. Макки. – М.: Альбина Бизнес Букс, 2007. – 301 с.
3. Журавльова Л. П. Психологія емпатії / Л. П. Журавльова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 328 с.
4. Люсин Д. В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн / Д. В. Люсин // Психологическая диагностика. – 2006. – №4. – С. 3–22.

Ірина Шульга,

кандидатка педагогічних наук,
молодша наукова співробітниця

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДИТЯЧОМУ ВІЦІ НА ЗАСАДАХ ҐЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

Визнання пріоритету збереження та зміцнення фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віків є одним із найважливіших завдань дошкільної та початкової освіти згідно чинних нормативно-правових документів України (стаття 24 Конституції України, Закони